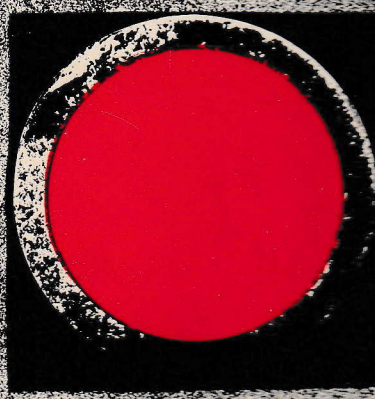
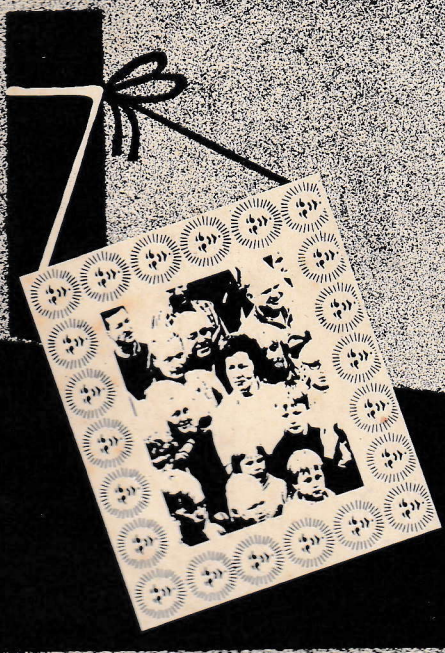
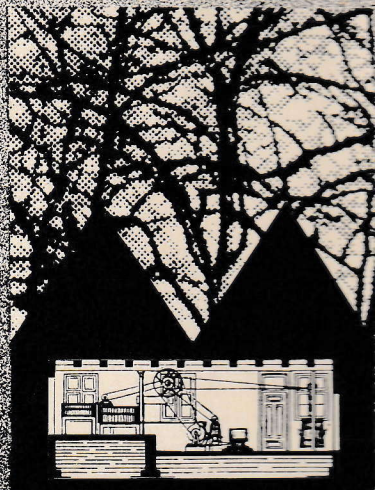

JOACHIM ISRAEL

SOCIOLOGISK
GRUNDBOG I

GYLDENDAL

Indhold

Forord 9

DEL I TEORETISKE OG METODOLOGISKE UDGANGSPUNKTER 11

- 1 Indledning: Et konkret tilfælde 13
- 2 Om menneskets og samfundets natur 20

- 2.1 Om menneskets natur i den daglige tænkning 20
- 2.2 Stipuleringer om menneskets natur 21
- 2.3 Menneskets selvskabelse 23
- 2.4 Menneskets personlighed og rolleanalysen 32
- 2.5 Mennesket er, hvad dets sociale relationer er 35
- 2.6 Inter-personelle relationer eller socialt samspil 40

- 3 Om samfundets natur 46

- 3.1 Stipuleringer om samfundets natur i den daglige tænkning 46
- 3.2 Sociologernes stipuleringer 49
- 3.3 Voluntarisme eller social determinisme 52
- 3.4 Utilitarismen som forklaring på sociale processer 54
- 3.5 Funktionalistiske sociologiske teorier 56
- 3.6 Consensus- contra konfliktteorier 63

- 4 Metodeproblemer 68

- 4.1 To synspunkter på samfundet 68
- 4.2 Samfundet som et åbent system 71
- 4.3 Normer og love 75
- 4.4 Strukturelle og strukturerede forhold 81
- 4.5 Synkronisk og diakronisk analyse 84
- 4.6 Holisme contra atomisme 86
- 4.7 Forstå samfundet eller forklar det? 90

DEL II ØKONOMISKE INSTITUTIONER OG PROCESSER 95

- 5 Økonomi og sociologi 97

- 5.1 En første afgrænsning af området 97
2. 5.2 Et forsøg på at præcisere udtrykket „økonomiske processer“ 101
- 5.3 Økonomisk rationalitet 105

- 6 Produktionsprocessen 116

- 6.1 Brugs- og bytteværdi 116
- 6.2 Arbejdet og værdifrembringelsen 122
4. 6.3 Arbejde og arbejdskraft 124
- 6.4 Om produktivt arbejde 131
- 6.5 Arbejdsdelingen 136
- 6.6 Produktionsforhold og produktivkræfter 145

- 7 Markedet og dets sociologiske funktion 160

- 7.1 Nogle grundlæggende forskelle 160
- 7.2 Markedsøkonomi som en metode til at fordele ressourcer 162
2. 7.3 Pareto-optimalitet som fordelingskriterium 164
- 7.4 Fordele og ulemper ved en markedsøkonomi 167
- 7.5 Den økonomiske rationalitet i en markedsøkonomi 170
- 7.6 Tingliggørelsesprocessen 177
- 7.7 Økonomisk vækst og dens pris 186

- 8 Forbrug, forbrugsideologi, forbrugssamfundet 198

- 8.1 Forbrugeren og hans frie valg 198
1. 8.2 Reklamens rolle 203
- 8.3 Velfærds- og forbrugersamfundet 207
- 8.4 Hvilken samfundsmodel forklarer bedst forbrugsprocessen? 210

Litteraturliste 215

Personregister 222

Sagregister 224

Forord

Da Norsk Gyldendal på meget generøse vilkår foreslog mig, at jeg skulle skrive en fremstilling af, hvad sociologien er, slog jeg til for at forsøge at virkeliggøre en idé, jeg længe har haft. Jeg ville skrive en indførelse i sociologien, som var „anderledes“. Det har jeg forsøgt at gøre med denne bog – om det er lykkedes mig, og hvor *godt* det er lykkedes mig, overlader jeg til læseren at afgøre.

Sociologien handler om samfundet. Men, som den for det meste er blevet drevet i Skandinavien, har den noget uvirkeligt over sig. Man har somme tider svært ved at genkende „samfundet“, sådan som sociologerne ser det og beskriver det. Jeg tror, at dette hænger sammen med, at man i stor udstrækning har forsømt at beskæftige sig med det, der optager folk i almindelighed: økonomiske processer og økonomiske problemer.

Men også disse problemer udgør kun en del af det, vi i almindelighed forstår ved „samfundet“. I virkeligheden kunne man sige, at der findes tre centrale problemstillinger i et samfund: 1. den, som har med *økonomi* og økonomiske processer at gøre; 2. den, som har med *magt* at gøre; 3. den, som har med sprog og kommunikation at gøre. Måske er der her nogen, der vil indvende, at dette er en tese, som er blevet forfægtet af den tyske filosof og sociolog Jürgen Habermas. Det er rigtigt, og han har antagelig selv lånt ideen hos en anden tysk filosof Max Scheler. Jeg blev påvirket af denne tanke. Men i min fremstilling følger jeg ikke Habermas og hans teorier. Jeg har kun benyttet mig af hans tese til at opdele denne bog. Den består således af en del, der handler om økonomi, en anden, der handler om magt og klasser, og en tredje, som handler om sprog og måske endnu mere om kommunikation.

Dertil kommer en fjerde del, som indleder hele fremstillingen. I den forsøger jeg at angive nogle af de forudsætninger (teoretiske og metodologiske), som sociologiske teorier i almindelighed og de teorier, jeg forsøger at fremstille, hviler på. Den klassiske sociologi anså det som *en* af sine vigtigste opgaver at udøve samfundskritik. Det vil sige, at den ikke nøjedes med at beskrive og forklare det bestående samfund. Den forsøgte at udøve en kritisk og en kritiserende virksomhed. Man behøver blot at nævne

høring med Karl Marx, Max Weber, Emile Durkheim, Georg Simmel, Thorstein Veblen og Gunnar Myrdal – den eneste svenske samfundsforsker, der kan nævnes i dette selskab – for at forstå, hvad jeg vil sige.

Mest af denne kritiske tradition er gået tabt. Navnlig mærker man det på svenske universiteter. Deres hovedopgave nu er at være tjenstmandsorganer. Ångsteligt forsøger man at tiltrække hvad fremmede aftagere (hvilket afskyeligt ord) af akademisk arbejdskraft kan have af ønaker. Det er indlysende, at en samfundskritisk analyse i denne sammenhæng har meget travlt. Ja, man kan gå så langt som til at hævde, at den mødes med mistænksomhed og nærmest betragtes som noget, der er betænkeligt om ikke direkte samfundsfarligt.

Jeg har forsøgt at genoplive den kritiske tradition. I hvert fald har jeg forsøgt at give udtryk for kritik af eksisterende samfundsforskning. Jeg har ikke på nogen måde forsøgt at skjule, hvor mine sympatier ligger.

Jeg betragter samfundet som en helhed. Derfor er det svært at betragte sociologien som noget, der er helt adskilt fra andre samfundsvidenskaber. Det er heller ikke muligt at holde forskellige områder adskilt i en fremstilling af denne karakter. Jeg vender derfor forskellige steder tilbage til samme problemer. Jeg forsøger dog hver gang at belyse dem fra forskellige synsvinkler. Men dette bevirker, at jeg hele tiden kan og må henvise til det, jeg har skrevet andre steder i bogen.

Når videnskabsmænd skriver bøger, fører det ofte til, at folk i almindelighed har svært ved at følge deres fremstilling. Jeg tror dog, at man må kunne skrive sådan, at alle, der har lært at læse, kan forstå, hvad man skriver. For i nogen udstrækning at nærme mig dette ideal har jeg slået mig sammen med Robert Björkqvall, som arbejder på Volvo i Göteborg. Han har læst hele manuskriptet og er kommet med en yderst værdifuld kritik af både indholdet og sproget. Jeg vil benytte denne lejlighed til at takke dig, Robert, for din storartede hjælp, din tålmodighed og din intolerance mod al teknisk sociologisk slang. Hvis det ikke er lykkedes mig at skrive forståeligt, er det bestemt ikke din fejl.

København i marts 1973.

Joachim Israel

Del I

Teoretiske og metodologiske udgangspunkter